

Cumhuriyetin 100. Yılında Öğretmenliğin Dönüşümü: Ahmet Yıldız ile Röportaj

Aynur DEMİRLİ¹

¹ Res. Asst. Hacettepe University, Faculty of Law, Department of General Public Law.
(ORCID ID: 0000-0003-0352-067X)

Özet

Bu röportajda Aynur Demirli, Ahmet Yıldız'a Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin dönüşümüne dair sorular yöneltti ve buradaki dinamiklerinin analizini istedi.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik, neoliberalizm, cumhuriyet, eğitim sistemi, eğitimde piyasalaşma.

Transformation of Teaching in the Centenary of the Republic: Interview with Ahmet Yıldız

Abstract

In this interview, Aynur Demirli asked Ahmet Yıldız questions about the transformation of the teaching profession in Turkey and asked for an analysis of the dynamics here.

Keywords: Teaching, neoliberalism, Republic, education system, marketization in education.

Corresponding Author / Sorumlu Yazar	Aynur DEMİRLİ Res. Asst. Hacettepe University, Faculty of Law, Department of General Public Law. aynurdemirli90@gmail.com
E-mail / E-posta	aynurdemirli90@gmail.com
Manuscript Received / Gönderim Tarihi	08.12.2023
Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi	08.12.2023
To Cite This Article / Kaynak Göster	DEMİRLİ, A. (2023). Cumhuriyetin 100. Yılında Öğretmenliğin Dönüşümü: Ahmet Yıldız ile Röportaj, <i>ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters</i> , Vol. 18, s.198-204.

Cumhuriyetin 100. Yılında Öğretmenliğin Dönüşümü: Ahmet Yıldız ile Röportaj

Aynur Demirli: *Cumhuriyet'in 100. yılında sosyal, toplumsal, iktisadi, siyasi, hukuki pek çok farklı açıdan bilançonun çıkarıldığı ve dünden bugüne yaşanan büyüklü küçüklü değişimlerin analiz edildiği düşünsel-analitik bir süreçten geçiyoruz. Eğitiminde yaşanan dönüşümün kendisi bu analitik sürecin en hararetli tartışma başlıklarından birini oluşturuyor elbette. Yakın dönemde Türkiye'de eğitimin nasıl bir değişim yaşadığından söz edebiliriz?*

Ahmet Yıldız: Yakın dönemde eğitim sisteminin yaşadığı yapısal bir dönüşümden söz edeceksek ilk olarak neoliberalizmden söz etmemiz gerekir. Zira neoliberal koşullar altında yeniden biçimlenerek kapsamı sınırlanan eğitim alanı, hem piyasanın isteklerine daha uygun bir işlevle hem de daha bireysel düzlemde tanımlanmaya başlamıştır. Bu yanıyla, öğretmenlik de artık daha bireysel bir iş haline gelmiş, başarı ya da başarısızlığı da öğretmenin kendi sorumluluğu olarak görme eğilimi giderek yaygınlaşmıştır. Nitekim Türkiye'de eğitimin metalaşp, kişilerin "özel" meselesi haline gelişiyle öğretmenin dönüşümü süreci eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Yakın dönemde, eğitimin yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanarak, eğitim üzerinde rekabetçi bir anlayışı egemen kılan politikalar küresel düzeyde başat hale gelmiştir. Türkiye'de de son dönemde eğitime yön veren temel yasal belgeler incelendiğinde eğitimi, piyasanın doğrudan isterleri çerçevesinde değerlendiren neo-liberal eğitim perspektifi açık bir biçimde görülebilir. Örneğin, son olarak Milli Eğitimin örgüt yapısını belirleyen 1992 tarihli 3797 sayılı Yasa 2011 yılında, hükümetin çıkardığı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilerek, Bakanlığın temel görevinin "...küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek..." olduğu ifade edilmiştir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, öğretmenlik neoliberal yapısal dönüşümlerden en fazla ve doğrudan etkilenen meslek gruplarından birini oluşturmaktadır.

Neoliberal rejim altında, şirketlere benzer şekilde, okulların da birbirleriyle rekabet etmesi beklenir; zira şirketler gibi, eğitim kurumlarının kendileri de denetlenebilir olmalıdır. Bu nedendir ki, öğretmen yeterlikleri belirlenerek, öğretmenlerin denetlenebilir performansları oluşturulur. Dahası günümüzün ölçme fetişizmine uygun olarak bu performanslarda merkezileşmiş sınavlar esas alınır. Gelinen noktada bilgi de tamamen meta haline gelmiş bilgidir; tüketici açısından bu bilginin mümkün olduğunca daha fazla test, olabildiğince ucuz öğretmen emeği üzerinden satın alınıp, en fazla sınav puanı sağlaması gerekir. Dolayısıyla bu eğitim anlayışına göre biçimlendirilen yeni bir öğretmen tipolojisi yürürlüğe sokulmuştur.

Aynur Demirli: *Neoliberalizmin getirdiği yeni bir öğretmen tipolojisinden bahsediyorsunuz. Nasıl bir öğretmen tipidir bu yaşadığımız neoliberal çağın öğretmeni?*

Ahmet Yıldız: Birçok meslek grubunda olduğu gibi, öğretmenliğin de mesleki pratikleri ve mesleğin toplumsal konumu dönemin toplumsal, ekonomik ve siyasi konjonktürünün etkisi altında biçimlenir. Bu nedenle her dönem, kendine özgü bir öğretmen tipolojisini öne çıkarır. Nitekim günümüzün öne çıkan öğretmen tipolojisi de bir yanılla “sınava hazırlayıcı teknisyen öğretmen”dir. Bu öğretmen tipolojisi, toplumsal sorumluluklarından sıyrılmış, görevi öğrencileri merkezi sınavlara hazırlamaya indirgenmiş, mekanik bir içerik aktarıcısı teknisyen-öğretmen olarak betimlenebilir. Hatta bu tipolojinin, onu önceleyen ve bugün görünmez kılınan “idealist-toplumcu” öğretmenin tam karşısında yer aldığı da söylenebilir. Diğer yanılla da son dönemde eğitim alanının her tür ve düzeyinde yaygınlaşan İslamcı/dinci müdahalelerle “imam-öğretmen”dir. Kısacası neoliberal perspektife göre öğretmen, sınav odaklı ve şirketleşmiş bir eğitimin teknisyeninden başka bir şey değildir.

Aynur Demirli: *Sözünü ettiğiniz ve aynı dönemin ürünleri olduğunu ileri sürdüğünüz bu “imam-öğretmen” tipi ile “teknisyen öğretmen” tipi arasında nasıl bir ilişkiden söz edebiliriz?*

Ahmet Yıldız: Bugün 100. Yılına ulaşan Cumhuriyet tarihimiz ve 150 yılı aşan modernleşme sürecimiz boyunca toplumsal ve siyasal düzlemde dinsel gericiliğin görünür ve etkin olduğu kimi dönemler olsa da sanırım geçtiğimiz son 15 yıl, kazandığı kritik mevziler açısından hiçbir dönemle kıyaslanamaz. Elbette öğretmenin de neoliberal ve İslamcı politikaların harmanlandığı bu

dönemden etkilenmemesi mümkün değildi. Nitekim son dönemdeki eğitimin dinselleştirilmesi girişimleri öğretmenler üzerinde yeni baskı ve uygulamalara yol açtı. Bu anlamda, merkezi standart sınavların yoğun etkisi altındaki eğitim sisteminde öğretmenden istenen sınava hazırlayan teknisyen olması yanında İslami sosyalleşmenin de ajanı olması beklenmeye başlandı. Böylece imam-öğretmen tipolojisi olarak adlandırılabilen bir öğretmen tipolojisi belirdi. Özellikle öğretmen olmaması durumunda cami hocalarının öğretmenlik yapmasının yolunun açılması; Sünni İslam öğretisiyle yetişen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin atanmasına öncelik verilmesi; liyakate dayalı görevde yükselme yerine sendikal-siyasal referanslara göre kadrolaşmanın ulaştığı boyutlar, yani okullara yönetici atamada dinci yandaş sendika üyelerine ayrıcalık tanınması; kadrolu istihdam edilen öğretmenlerin de mülakatla alınması ve aday öğretmenlikten asil öğretmenliğe de mülakatla geçilmesi gibi uygulamalar öğretmenlerin imamlaştırılması girişimleri olarak görülebilir. Anlaşılacağı üzere, öğretmenlik neoliberal yapısal dönüşümler ve dinci/gerici politikalarından en fazla ve doğrudan etkilenen meslek gruplarından birini oluşturmaktadır.

Aynur Demirli: *Eğer neoliberal birikim rejiminin ortaya çıkardığı bir öğretmenlik tipinden bahsediyorsak, bu tarihten öncesi için de farklı farklı tipolojilerden bahsedebilmemiz gerekir. Cumhuriyet tarihi ekseninde öğretmenlik mesleğinin dönüm noktalarından söz edebilir miyiz?*

Ahmet Yıldız: Türkiye modernleşmesinin kendine özgü gelişimi ile Türkiye'deki öğretmen imgesinin değişimi arasında paralellikler kurulabilir. Bunun için Türkiye tarihinin geleneksel siyasi dönemselleştirilmesinden yararlanabiliriz: Osmanlı Dönemi, Erken Cumhuriyet Dönemi, 1960-1980 dönemi ve 1980'den günümüze olan yakın dönem. Bu dönemselleştirmeye uygun olarak her döneme özgü farklı bir öğretmenlik tipolojisinin öne çıktığı söylenebilir. Birincisi, modern anlamda okul ve öğretmenin oluşum süreci yani bir din görevlisi olan "hoca"dan ya da "imam"dan bir devlet görevlisi olan "muallim"e dönüşen öğretmendir. İkincisi Osmanlının son yıllarında izine rastladığımız fakat asıl olarak Cumhuriyetin ilk dönemine damgasını vuran "devletin modernleştirici öğretmenidir". Üçüncüsü 1960'lardan 1980'lere kadar olan dönemde öne çıkan "toplumun ilerici öğretmeni" ya da "devrimci öğretmen" olarak tanımlanabilir. Dördüncüsü ise, 1980'lerden bu yana uygulanan neoliberal politikaların ortaya çıkardığı "sınava hazırlayıcı teknisyen öğretmen" ile imam-öğretmendir.

Aynur Demirli: *‘Devletin modernleştirici öğretmeni’ olarak bahsettiğimiz tipoloji yerine ‘devrimci öğretmen’ tipinin alması nasıl gerçekleşmiş süreçler?*

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren ise, modern toplumun inşasında önemli bir rol verilen ve modern değerlerin topluma kazandırılması konusunda ciddi bir sorumluluğu olduğu kabul edilen bir öğretmen tipolojisi öne çıkıyor. Yani Cumhuriyetin ilk döneminde, modernleşme-sekülerleşme yönünde toplumsal dönüşümün etkili bir ajanı olarak öne çıkarılan “idealist” bir öğretmen figürü söz konusudur. Bu anlamda bu öğretmen tipolojisine “Devletin/Cumhuriyetin modernleştirici öğretmeni” adını verebiliriz. 1960’lı yıllardan itibaren ise yeni anayasanın sağladığı özgürlüklü ortam sendikalaşma, kooperatifçilik hareketi gibi kanallarla sivil toplum örgütlenmesine olanak sağlarken, aynı zamanda geniş kitlelerin informal öğrenme düzlemlerini geliştirmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak, özellikle sol siyasal toplumsallaşmanın dünya genelinde olduğu gibi Türkiye toplumunda da genişlemesiyle birlikte, yeni bir öğretmen tipolojisinin hâkim olmaya başladığını söylemek mümkündür. Artık önceki dönemin “devletin modernleştirici öğretmeni”nden ziyade “halkın ilerici öğretmeni”nden söz edilir olmuştur. Halkın ilerici öğretmeni ile onu önceleyen Cumhuriyetin modernleştirici öğretmen tipolojisi, öğretmenin toplumsal dönüşümdeki rolünü vurgulaması yani öğretmenin toplumsal sorumluluklarını öne çıkarması nedeniyle benzerlikler taşır. Ancak birincisi, ulus-devletin inşasına dönük girişimler doğrultusunda, devlet merkezli bir toplumsal dönüşümü hedeflerken, ikincisi, Soğuk Savaş koşullarında çoğunlukla devletin yönelimiyle çatışan ve ezilenlerin pedagojisini eksen alan toplumcu bir dönüşümü hedeflemiştir.

Aynur Demirli: *Peki en nihayetinde bugünkü neoliberal ve dinci kuşatma altındaki eğitim sistemi içerisinde öğretmenlik mesleği eskiden toplum içinde sahip olduğu saygıdeğer pozisyona ya da demokratik, hatta muhalif role tekrar nasıl kavuşabilir?*

Ahmet Yıldız: Tüm bu gelişmeler karşısında ilerici öğretmenlerin, günümüzde yaşanan piyasa diktatörlüğünün ve ona eşlik eden dinselleşmenin kapsamının bilinciyle hareket ederek, bu kuşatıcı saldırı karşısında daha güçlü bir karşı çıkışın yollarını aramaları gerekir. Bu çıkışın da ancak kendi deneyiminden öğrenmekle, buna uygun yenilenmeyle ve kapsayıcı bir politika geliştirmekle

mümkün olacağı açıktır. Yakın geçmişte eğitime yapılan kapsamlı saldırı aynı zamanda demokratik öğretmen/egitim fikri ve mücadelesinde laikliğin artan rolüne işaret etmektedir. Çünkü demokratik ve eşitlikçi bir eğitim, saygın bir öğretmen ancak ve ancak güçlü bir laiklikle mümkündür. Bu nedenle dinselleşme saldırısına karşı laikliği esas alan ödünsüz bir barikat örülmesi demokratik eğitim mücadelesinin en önemli mücadele başlığı olması gerekir.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Atıf Şekli: Yazar, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | The author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde Vira Verita E-Dergi'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde Vira Verita E-Dergi'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın Vira Verita E-Dergi'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that he complies with the scientific, ethical, and quotation rules of Vira Verita E-Journal in all processes of the paper and that he does not make any falsification of the data collected. In addition, he declares that Vira Verita E-Journal and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than Vira Verita E-Journal.